

>>

en dan ineens uitbarst. Je voelde altijd een woede op de achtergrond. Mijn moeder vroeg: Waarom zit je in het café, waarom kom je nou niet gewoon thuis? 'Nou', zei hij, 'als ik thuis kom is er altijd zo'n rot-sfeer.'

„De manier waarop hij zweeg, daar heb ik als toneelschrijver veel aan gehad. Dan kwam hij 's nachts stonedronken thuis, soms gebracht door een paar lacherige agenten die riepen: gaat het weer een beetje? De volgende dag zat hij aan het ontbijt. Geen woord! Niets erover! Niets. En je voelde: het mag geen onderwerp van gesprek zijn.”

Je las als kind veel. Wist je toen al dat het voer zou zijn voor verhalen?

„Nee, nee, nee! Dat lezen was een vlucht uit de werkelijkheid. En die werkelijkheid had niets met verhalen te maken, nee, helemaal niet.”

Hij leek in niets op zijn dorpsgenoten. Hij moest op voetbal, maar was daar volgens zijn vader vooral bezig de grassprietten te tellen. Ooit zette hij een doelpunt, een 'haken', maar dat was geheel per ongeluk. Hij

hield niet van auto's. Hij had de verkeerde brommer – een Honda 50, en niet een Yamaha, zoals alle andere jongens. Meisjes? Hij vond ze vaak zo geweldig dat hij geen woord uit kon brengen. Hij hield zo heel erg niet van schoolfeestjes dat zijn moeder hem er naartoe moest sturen. Waarop hij na een uurtje naar huis belde, of hij nu weer weg mocht. Hij hield van Neerlands Hoop. Hij was, zegt hij, 'de enige in een straal van honderd kilometer.'

Het verhaal van Jan Veldman is het verhaal van de misfit. De werkelijkheid stemde niet tot vreugde. Tenminste: toen niet.

'Je verleet je verstand nog eens'. Het is een toneelzin uit *Iemandslaan* die hij uit zijn leven greep. Het tegendeel was waar: hij blonk uit op school. Dat vond ook meester Kruier. Die schreef in zijn laatste schoolrapport: 'Jan kan goed leren, hij gaat naar het mavo.'

Oh?

„De havo, dat was mijn wereld niet. Niemand ging naar de havo. Behalve de uitzonderlijke figuren. Jan Hommes, bijvoorbeeld, ja, natuurlijk, die wist zoveel. Ik wist eigenlijk ook veel, alleen dat had ik toen niet door.”

Die twijfel heeft hij nog steeds. „Ik kan tegen domme mensen opkijken. Die staan vaak krachtiger in het leven dan ik. Die zijn handig, die hebben hun eigen principes, die ik overigens niet deel. En die zijn daar gelukkig mee. Ik hoor tot het type dat echt twijfelt aan alles. En bij die mensen voel ik me wel in de min, ja.”

Stilte. Hij kauwt op zijn appelflap. Het kraakt.

Vroeg of laat krijgt de mens een toekomstplan. In zijn geval was dat: laat.

„Op de mavo kreeg je vakkeuzes. Ik wilde alleen maar van die creatieve dingen doen, waar niemand het nut van inzag. Tekenen en zo. Kunstacademie, misschien is dat wat, dacht ik bij mezelf.”

Hij ging naar Appingedam, want daar hadden ze ook een havo met kunstgeschie-

denis. Op zijn 17de ging hij daar wonen. Soms moet een mens het huis uit gaan om thuis te kunnen komen. Zo was het ook bij Jan Veldman. Hij ontmoette er kunstenaars. Mensen die piano speelden. Neerlands Hoop leuk vonden.

*Weg olle grieze, vort doe dikke stieve
Zet maar een kanon op dat stomme carrilion
En as d'r oorlog komt den bombardeern ze
as eerste dat gebouw
De grootste stieve pik van Lauwerszee tot
Dollard tou*

In die tijd vroegen ze hem of hij mee wilde doen aan een sessie in café Chantant de Cirkel. „Sessie, ik wist niet eens wat het was. Meespelen, zeiden ze. Nou, dat wou ik wel. Ik kon alleen een beetje mondharmónica spelen. Net als mijn vader. Ik zat een hele week in spanning. Dus, toen mondharmónica gespeeld, en ja, aardig, en ze speelden door, blues. En toen begon ik ineens te zingen. Iedereen verbaasd. En ik zong: *Aas de Olle Grieze valt den is er niks verloren.*”

„De mensen gilden het uit van het lachen. Waauw. Dat je de tent ondersteboven blaast. Dat is heel krachtig. Dat tekent je

leven. Dan ga je nooit meer iets anders doen. Alles wat ik nu doe, is daarvan afgeleid. Daarom zit ik in de humor, denk ik, omdat dat op de een of andere manier te controleren is. Als ze lachen, dan kan ik tenminste zien of ik het goed gedaan heb. De directe beloning. Dat had ik ongelooflijk nodig.”

Jouw vader was niet iemand die snel complimenten gaf, hè?

„Nee. Hij behoorde tot de categorie ouders die vonden dat je gewoon een baan moet hebben. Je moet je nuttig maken, anders deugde het niet. Ik was 18, ik had net Nescio gelezen, die schreef dat de mooiste zin die je tegen een journalist kon zeggen was: schrijft u over mij maar niks. Ik dacht: niks, dat heeft wel wat. Verdwijnen in je werk. Die anonimiteit. Dus op zeker moment vroeg mijn vader: wat wil je dan worden? En ik zei: eigenlijk niks.”

„Nou. Hier botsten onze verhalen. Hij haalde naar me uit in een bijna heilige woede, terwijl mijn moeder smeekte: Doe het niet Jan! Doe het niet! De noodzaak van niks was hem niet uit te leggen.”

Pijnlijk.

„Ja, dat wel. Maar gek genoeg sterkt het je ook.”

Dat streven naar het niks van de anonimiteit zit nog steeds in zijn bloed. Het liefst lost hij op in zijn personages.

„Er is een stroming die zegt: je moet achter je teksten verdwijnen, dus de personages het werk laten doen, en er is een stroming die zegt: nee je moet als schrijver heel erg aanwezig zijn. Dat is vaak meer een poëtische uitwerking. Ik neig naar het eerste. Dat je verdwijnt, als schrijver. Mijn beste beentje voorzetten om de dingen zo poëtisch en bloemrijk mogelijk te zeggen, met hele barokke taal: dat kan ik niet. Ik houd van *well made play*. Mijn personages zeggen dingen

omdat de situatie daarom vraagt, niet omdat de scenarioschrijver Jan Veldman zijn handtekening wil zetten. Maar ik ben na schade en schande ook wel wijs geworden natuurlijk, ik heb ook dingen gemaakt die mislukten.”

Wat kun jij dan niet?

Nou, Engelse liedjes schrijven bijvoorbeeld. Bij ons thuis draaiden we de Heikrekels, en Jim Reeves, Mantovani met al die violen. En er waren twee platen van het merk Ojé, getiteld *Een avondje uit in Bar de Oase*, door Jaap en Arie Valkhof. Jaap was een jazzmuzikant, hij schreef het Feyenoordlied *Hand in Hand Kameraden* en *Diep in mijn Hart kan ik niet Boos zijn op jou*. Ze speelden best goeie jazzy liedjes, afgewisseld met hele flauwe grappen, zoals 'Is hier een meneer Brons in het café? Zijn vrouw heeft gebeld. Ze heeft hem verzocht thuis te komen. Het is bronstijd.’

(Vouwt zich dubbel in minuutlange, geluidloze lach.)

„Die flauwe grappen, ik vind ze geweldig. Dat waren de platen die ik grijs heb gedraaid.”

An unhappy childhood is a writer's goldmine, zeggen ze. Bert Hadders, Harry Niehof, Meindert Talma; ze trokken weg uit de provincie om uiteindelijk, net als hij, terug te keren naar hun roots: de taal van Groningen, Drenthe en Friesland, en de verhalen van hun jeugd.

„Alsof je het opnieuw wilt maken, of zo. Dat catharsisachtige... Het is hercreëren van iets wat er misschien nooit geweest is. Het is ook de behoefte om dat wat echt wel mooi was, te ontdekken. Je graaft in jezelf en misschien was het er wel niet eens wat je vindt. Je kindertijd heb jij alleen en niemand anders, dat is een persoonlijke schatgraverij.”

Je hebt je er nooit onder laten krijgen. Er is vroeger iets in jou geweest dat zei: ik ben sterker dan dit, wacht maar dan zul je wat zien. Is dat wachtmaar-moment aangebroken? Of wacht je nog steeds?

Lange stilte.

*Dat waren wij, zo was de wereld
Zo was de vriendschap, zo klopt het hart
Zo was het leven, zo moest het wezen
De rest kon barsten voor ons part
Zo was het bier, zo de jenever
Zo was de toog en zo de kruk
Momenten van geluk*

De volgende dag mailt hij: 'Ik wil wel beroemder zijn en meer poen verdienen, altijd wel, wie niet, maar ik aanvaard tegelijkertijd niet de nadelen ervan. Dus dit is *pretty much it*. Er zijn klussen die me leuk lijken om te doen: een cd, een eigen toneelstuk, een solovoortelling, een filmscript, maar dat zijn maar vormen. Ik hoop ooit tot uitdrukking te brengen hoe alles in je leven, hoe vreselijk ook, hoe succesvol, hoe fout, hoe stompzinig, hoe triviaal ook, de humuslaag kan zijn voor momenten van geluk.'

